

DOLLARLASHUVNI KAMAYTIRISH YO'LLARI

Saidov Sherzod Abdullajanovich

Ipoteka bank Sergeli filial chakana amaliyotlari bo'limi boshlig'i

"Harakatlar strategiyasidan - Taraqqiyot strategiyasi sari" tamoyili asosida keyingi besh yillikda mamlakatimizda amalga oshiriladigan islohotlarning zarur siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy-ma'rifiy asoslarini yaratib berishga qaratilgan "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-sonli Farmoni bilan tasdiqlandi. Ushbu taraqqiyot strategiyasida mamlakatdagi davlatning iqtisodiy xavfsizligiga katta e'tibor qaratilganidir.

Davlatning iqtisodiy xavfsizligi - davlat xavfsizligini ta'minlovchi iqtisodiyot tizimining alohida elementi hisoblanib, jamiyat va davlatni iqtisodiy sohadagi ichki, tashqi tahdidlar va xavflardan. insonni hayotiy ehtiyojlari va manfaatlarini himoya qilish tushuniladi.

Milliy iqtisodiyotning samarali faoliyat yuritishini ta'minlashda bank sektori muhim o'rin tutadi. Bank tizimi pul resurslarining katta qismini nazorat qiladi, ularning harakatini, taqsimlanishini va qayta taqsimlanishini ta'minlaydi, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar o'rtasidagi moliyaviy-iqtisodiy munosabatlarning paydo bo'lishiga, uning rivojlanishiga yordam beradi. Bank tizimining asosiy funktsiyalarini lozim darajada bajarmaganligi xo'jalik yurituvchi sub'ektlar o'rtasidagi iqtisodiy aloqalarni buzadi va mamlakatning iqtisodiy va milliy xavfsizligiga asosiy tahdidlardan biri sifatida baholanadi.

Dollarlashtirishning yuqori darajasi narxlarni barqarorlashtirishga erishishda pul-kredit siyosatining samaradorligini pasaytiradi,. Bunga qarshi kurashish uchun regulyator inflyatsiyani pasaytirish niyatida, bu kredit stavkalari va dollarlashtirishni kamaytirishga yordam beradi.

Kreditlar va depozitlarni dollarlashtirish darajasi joriy yilning sentyabr oyi oxiriga kelib yuqori bo'lib qolmoqda va mos ravishda 46 va 38 foizni tashkil etadi. Bu Markaziy bankning mamlakatni 2025 yilgacha rivojlantirish stsenariysi bo'yicha sharhida keltirilgan.

Markaziy Bank ma'lumotlariga ko'ra, dollarlashtirishning yuqori darajasi narxlarni barqarorlashtirishning yakuniy maqsadiga erishishda amalga oshirilayotgan pul-kredit siyosatining samaradorligini pasaytiradi.

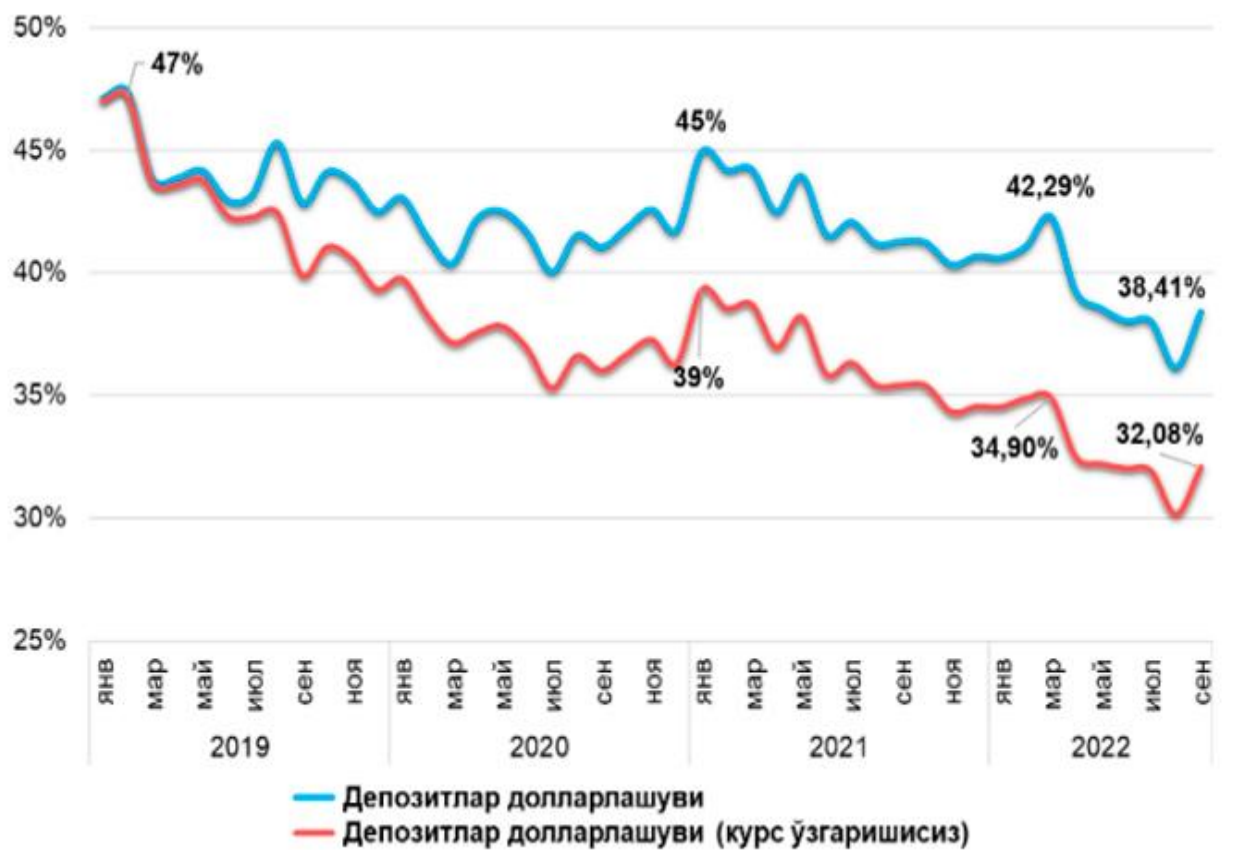
Xususiy va davlat ulushiga ego enterprise nisbatan talab qiladi yukoriliga, kripto iqtisodiyoti moliyalashtirishni izlash, manalarist ulushining ustunliga va hedjirlash instrumentalarining iliga kreditlashning yukori darajlashlibligiga darajabashiga darajalibishiga bir sababga ko'ra.

Valuta buxgalterlarni tayyorlash kursini davom ettirdi bo'lmaganda, kreditlash dollarlash darjasi Bir yarim yil pasayib gibberish (2021 yil aprel 43% gorius yilning sentyabr oyida 39%). Asosan, bozorlarni moliyalashtirish, shu jumladan narxlarni ko'tarish va

mahsulot sifatini yaxshilash uchun mas'ul bo'lgan global xavflarni baholash va ma'lumot-ko'ngilochar dastur.

Shu bilan birga, ichki depozitariy kreditorlik qarzlari-bu muhim ahamiyatga ega bo'lgan sifat manbai ortib bermoqda.

Dollarlashuv darajasi

Oldingi davrlarda valyuta siyosatidagi cheklovlar, aholining milliy valyutaga nisbatan ishonchsizligi, inflyasiyaning nisbatan yuqori darajasi, shuningdek, muqobil jamg'arma instrumentlarining kamligi banklarda depozitlar dollarlashuv darajasining yuqori bo'lishiga sabab bo'lgan.

So'nggi yillarda iqtisodiyotda nisbatan yuqori Real foiz stavkalarining ta'minlanishi, milliy valyuta kursining barqarorligi va milliy valyutadagi depozitlar bo'yicha banklar tomonidan taklif etilayotgan yuqori foiz stavkalari milliy valyutadagi depozitlarning ko'payishiga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, xorijiy valyutadagi depozitlar bo'yicha o'rnatilgan nisbatan yuqori majburiy zaxira talablari (xorijiy valyutadagi depozitlar uchun 18 foiz) va boshqa chora-tadbirlar bank tizimida depozitlar dollarlashuvining 2021 yil yanvardagi 45 foizdan, joriy

yilning sentyabr oyida 38,4 foizgacha pasayishiga xizmat qildi.

Мажбурият валютаси	Муддати	Янги меъёрлар (01.10.2018 йилдан)	Амалдаги меъёрлар (маълумот учун)	
			жисмоний шахслар учун	юрidik шахслар учун
Юридик ва жисмоний шахсларнинг миллий валютадаги депозитлари	2 йилдан ортиқ	0%	0%	0%
	1 йилдан 2 йилгача	2%	2%	7%
	бошқа депозитлар	4%	4%	14%
Юридик ва жисмоний шахсларнинг хорижий валютадаги депозитлари	2 йилдан ортиқ	0%	0%	0%
	1 йилдан 2 йилгача	7%	3%	8%
	бошқа депозитлар	14%	6%	16%

Regulyator jismoniy shaxslarning xorijiy valyutadagi depozitlarining valyuta kursining qisqa muddatli tebranishlariga nisbatan yuqori sezuvchanligini alohida qayd etdi. Xususan, joriy yilning I choragida so'mning AQSh dollariga nisbatan 5,2 foizga qadsizlanishi jismoniy shaxslar depozitlari dollarlashuvini 34 foizdan 37 foizgacha oshirdi. Biroq, 2022 yil mart oyida Markaziy bank asosiy stavkasining 2 foiz bandga oshirib, 17 foiz darajada belgilanishi va buning natijasida milliy valyuta almashuv kursi qadrlining ortishi fonida sentyabr oyida aholi depozitlarining dollarlashuvi 32,1 foizgacha pasaydi.

O'rta muddatli istiqbolda milliy valyutadagi depozitlar bo'yicha ijobiy Real foiz stavkalarining saqlanib qolishi, valyuta kursining barqarorligi, moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish bo'yicha amalga oshirilayotgan choralar hisobiga depozitlar dollarlashuvining qisqarishi va milliy valyutadagi jamg'armalarning bank tizimiga kirib kelish hajmining yanada oshib borishi kutilmoqda.

Valyuta nomutanosibligi (currency mismatch)

Moliyaviy va korporativ sektorlarning tashqi qarzlari ko'payishi hisobiga moliyaviy aylanmaning o'sishi, shuningdek, valyuta aktivlari va majburiyatlari tuzilmasining nomutanosibligi bank tizimida valyuta riski kontsentrasiyasining kuchayishiga olib keladi.

Joriy yilning II choragi yakunlariga ko'ra, tijorat banklari aktivlari va majburiyatlarining dollarlashuv darajasi mos ravishda 49 va 51 foizni tashkil etmoqda. Vaholanki, bu ko'rsatkichni 2023 yilda 45% gacha tushirish ko'zda tutilgan edi.

Ochiq valyuta pozitsiyasi bo'yicha o'rnatilgan limitlar oxirgi 4 yil davomida tijorat banklari valyuta talablari va majburiyatlarining nisbatini muvozanatlashda muhim o'rin tutdi.

Shu bilan birga, banklar valyutaviy talablarining asosiy qismini korporativ sektorga bo'lgan talablar tashkil etadi (jami valyuta aktivlarining 40 foizi atrofida). Ushbu sektorni, valyuta kursining mumkin bo'lgan tebranishlaridan to'liq himoyalanganligi, kelgusida bank tizimida to'lov qobiliyati va likvidlik bo'yicha xatarlar oshishiga olib kelishi mumkin, deya ogohlantirdi MB.

Hukumatning fiskal konsolidasiyalash siyosati bilan bir vaqtda xorijiy kredit liniyalari oqimining pasayishi iqtisodiyotda moliyaviy resurslar tanqisligini keltirib chiqarishi mumkin, bu esa depozit bazasini kengaytirish va bank tizimidagi davlat ishtirokini kamaytirish bo'yicha ko'rilayotgan chora-tadbirlarni kuchaytirishni talab qiladi.

Dollarlashuv darajasini kamaytirish choralari

Banklar tomonidan jismoniy shaxslarga xorijiy valyutada kreditlar ajratish qonunan taqiqlangan. Bundan tashqari, aholining valyuta kursi o'zgarishiga nisbatan sezuvchanligi yuqori ekanligi sababli ham ularga xorijiy valyutada kreditlar taqdim etilmaydi.

Shuningdek, majburiy zaxiralash instrumentidan ham dollarlashuv darajasini qisqartirishda faol foydalanilmoqda. Bunda, banklar tomonidan xorijiy valyutadagi depozitlari bo'yicha shakllantiriladigan majburiy zaxiralarga 18 foizlik me'yor o'rnatilgan. Shu bilan birga, majburiy zaxiralash bazasiga xorijiy kredit liniyalari va banklarning boshqa

kreditorlik qarzlari kiritilmaganligi sababli ushbu instrumentning kreditlar va bank majburiyatlari dollarlashuvini qisqartirishga ta'siri nisbatan past bo'lib qolmoqda.

Inflyasion targetlash rejimi chora-tadbirlari ta'sirida o'rta muddatli istiqbolda inflyasiya darajasi pasayishi bilan Markaziy bankning asosiy stavkasi ham mos ravishda pasaytirib boriladi. Natijada, iqtisodiyotda kreditlar bo'yicha foiz stavkalarining pasayishi va uning ta'sirida kreditlar dollarlashuvining qisqarishi kutilmoqda.

Bundan tashqari, banklarga valyutaviy xatarlarni boshqarish orqali xorijiy valyutada jalb qilingan resurslar hisobidan milliy valyutada kreditlar ajratish imkonini beruvchi banklararo valyuta fyucherslari bozori tashkil etilmoqda.

Bank tizimida dollarlashuv darajasini pasaytirishda pul-kredit va makroprudentsial siyosat instrumentlaridan muvofiqlikda foydalanish amaliyoti o'rta muddatli istiqbolda dollarlashuv darajasining bosqichma-bosqich qisqarib borishiga va uning natijasida pul-kredit siyosati ta'sirchanligining oshishiga sharoit yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" gi PF-60-sonli Farmoni.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 12 may 2020 yildagi 2020-2025 yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida" gi PF-5992-sonli Farmoni.

3. Петрова О.С. Экономическая безопасность банковской системы. «Экономика, право и управление». 2/2015год стр.130

4. Ismailova N. K. Importance of financial security in financial globalization //Экономика и бизнес: теория и практика. - 2019. - №. 4-3. - С. 37-40.

5. Ismailova N. K. Issues of providing investment security in Uzbekistan //Международный журнал гуманитарных и естественных наук. - 2019. - №. 5-4. - С. 122-125.

6. Исмаилова Н. К. Обеспечение бюджетно-налоговой безопасности-залог безопасности национальной экономики //Экономика и бизнес: теория и практика. - 2018. - №. 1. - С. 50-53.

7. Ismailova Nasiba Komildjanovna. (2022) PUBLIC DEBT AND FINANCIAL SECURITY OF UZBEKISTAN. E Conference Zone. 2022/6/11. 107-109.